

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
Національного університету «Львівська
політехніка»

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Богатирьова Івана Григоровича на дисертацію Стадніка Володимира Володимировича на тему «Виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження **Стадніка Володимира Володимировича на тему «Виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх»** на автореферату дисертації та наукових праць здобувача, опублікованих за темою дисертації. Дисертація являє собою рукопис обсягом 260 сторінок та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань) та 5 додатків.

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що Україна обравши напрямок інтеграції до Європейського Союзу, Україна взяла на себе низку зобов'язань щодо реформування державної політики, зокрема, у сфері виконання кримінальних покарань та пробації. Варто зазначити, що на її реформування суттєво вплинули як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники суспільно-політичного та економічного життя країни за останні декілька років.

Серед них: події на Майдані під час Революції Гідності у 2013–2014 рр.; гібридна війна на Сході держави, яка змінила сталий уклад та кількісний склад органів й установ виконання кримінальних покарань; прийняття Верховною Радою України низки законів, які не покращили, а, як

вбачається, навпаки погіршили криміногенну ситуацію у місцях несвободи тощо.

Слід також звернути увагу, що проведені в Україні реформи не обійшли і стали консервативну кримінально-виконавчу систему. Так, 18 травня 2016 року Кабінет Міністрів України постановою № 343 оптимізував систему органів юстиції України, ліквідувавши Державну пенітенціарну службу України, і передавши повноваження щодо реалізації державної політики у сфері виконання покарань та пробації Міністерству юстиції України.

Поряд з тим, іншою постановою КМУ № 348 від 18 травня 2016 року замість ліквідованих двадцяти п'яти територіальних управлінь ДПтС України було утворено шість міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України в сфері виконання покарань та пробації.

Аналіз подальших кроків із покращення становища в кримінально-виконавчій системі свідчать, що її реформування спрямовано, перш за все, на соціальну переорієнтацію фундаментальних підходів до виконання кримінальних покарань з урахуванням міжнародних стандартів законності, гуманізму, демократизму, справедливості, диференціації та індивідуалізації виховного впливу на засуджених.

Вивчення рукопису дисертації та автореферату Стадніка Володимира Володимировича «Виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх» дає підстави говорити про те, що дане дослідження виконане за актуальною темою, здійснено глибокий кримінально-виконавчий аналіз з питань обраної теми, зроблено достовірні висновки, сформульовано цінні в теоретичному і практичному плані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Актуальність роботи відповідає спеціальності наукового пошуку. Вона виконана дисертантом у дослідницькому напрямі кримінальної та кримінально-виконавчої науки, що принципово обумовлює досягнення наукових результатів та є міцною платформою для нових наукових розробок

взагалі та теорії кримінально-виконавчого права, зокрема.

Дисертантом у цілому вірно окреслена **мета та комплексно вирішені завдання дослідження щодо теоретичних та прикладних питань** поставленого наукового завдання сформованих націй основі пропозицій спрямованих на удосконалення виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх засуджених.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій. сформульованих в дисертації, та їх достовірність. Вивчення дисертації Стаднік В.В. у цілому показує, що здобувач керується, враховує та виконує встановлені вимоги та рекомендації, які пред'являються до виконання дисертаційних досліджень, дотримується обраної методології, методів та прийомів дослідження, пов'язує основні положення роботи з напрацьованими теоретичними та емпіричним матеріалом, поглибленим аналізом практики виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх є достатньо високим, пропозиції зроблені на належному науковому рівні.

Заслуговує окремої підтримки достовірність і новизна дослідження, наукова обґрунтованість отриманих результатів і сформованих на їх основі висновків, які підтверджуються фактичними даними, отриманими шляхом аналізу, вибіркового вивчення законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, наукової літератури та інших матеріалів.

Варто також звернути увагу і на апробацію результатів дослідження Стадніка В.В., який основні положення роботи оприлюднив на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах протягом п'яти років, а це свідчить про послідовність, аргументованість викладення автором матеріалу дослідження.

Отже, вивчення дисертації показує, що в роботі відповідно до мети і завдань дослідження проаналізовано проблемні питання виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх; обґрунтовано та

запропоновано нові теоретичні та прикладні положення, які розв'язують поставлену здобувачем мету наукового дослідження.

Структура роботи, виклад її тексту, оформлення здійснені відповідно до вимог, що пред'являються до кандидатських дисертацій.

Відповідно до логіки дослідження Розділ 1. *«Теоретико – правові засади виконання покарання у виховних колоніях»* складається із двох підрозділів. У першому підрозділі *«Становлення і розвиток виховних колоній в Україні»* (стор. 33-55 рукопису дисертації, стор. 6 автореферату) автором розкрито генезис інституту виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх, а також установ виконання покарань для цієї категорії засуджених.

Дисертантом вірно зазначено, що виникнення і розвиток кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно неповнолітніх характерні такі закономірності: тривалий час позбавлення волі (тюремне ув'язнення) було одним із найлегших покарань у порівнянні з катуваннями чи смертною карою; покарання у виді позбавлення волі поступово посідає провідне місце серед застосування до неповнолітніх інших видів кримінальних покарань; стосовно неповнолітніх має місце змішування кримінального покарання у виді позбавлення волі й заходів виховного впливу тощо.

Зокрема Стаднік В.В. звертає увагу на той факт, що у теорії та практиці відсутня чітка позиція щодо того, до якої категорії неповнолітніх потрібно застосовувати це кримінальне покарання, а також відсутній єдиний підхід до визначення строків даного покарання. У той час, автор вірно зазначає, що позбавлення волі як вид покарання та установи, в яких цей вид покарання виконується, мають свою історію.

У підрозділі 1.2. *«Правова природа виховних колоній для неповнолітніх»* (стор. 33-55 рукопису дисертації, стор. 7 автореферату) дисертант вірно наголошує на соціальне призначення і завдання виховних колоній у системі правового регулювання їх діяльності та місця виховних колоній у системі

кримінально-виконавчих установ, а також напрямків реалізації у них виправно-виховного впливу на засуджених неповнолітніх. Достатньо обґрунтовано доводить, що існування виховних колоній у системі кримінально-виконавчих установ є наслідком реалізації галузевого принципу кримінально-виконавчого права – диференціації виконання покарання.

Автором у роботі доведено, що незважаючи на вікові, психологічні, педагогічні відмінності, які, начебто, повинні відрізнити виховні колонії від виправних, особливих відмінностей у їх правовому регулюванні організації та діяльності, архітектурі не спостерігається. Виявляються лише певні послаблення покарання в режимі його відбування. Особливістю є те, що у порівнянні з виправними колоніями, діяльність виховних колоній влаштована так, щоб забезпечити проведення загальноосвітнього та професійно-технічного навчання. Особливості суспільно-корисної праці пов'язані лише з необхідністю дотримання трудового законодавства.

Отже, система виховних колоній посідає особливе місце як серед установ виконання покарань, так і серед спеціальних установ для дітей, що визначається як особливим ставленням законодавця до неповнолітніх правопорушників, так і їх соціальними, віковими та психолого-педагогічними особливостями.

Розділ 2. «Неповнолітні як суб'єкти кримінально-виконавчих відносин».

У підрозділі 2.1 *«Правовий статус неповнолітніх як суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин»* (стор. 76-92 рукопису дисертації, стор. 8 автореферату) дисертантом розкрито зміст прав, свобод, та обов'язків неповнолітніх під час відбування ними покарання. Ґрунтовно розкрито характеристику прав свобод, та обов'язків неповнолітніх засуджених з урахуванням спрямованості чинного кримінально-виконавчого законодавства на досягнення цілей покарання та з уваги на вікові особливості неповнолітніх.

Важливо засвідчити, що даному підрозділі дисертант розглядає правовий статус неповнолітніх засуджених до позбавлення волі розглядається як невелика частина більш загальної проблеми правового статусу засуджених до позбавлення волі на певний строк, що створює окремі труднощі у здійсненні виправного впливу. Зокрема, обґрунтовує власну позицію про те, що обсяг реалізації прав дитини і громадянина є недостатнім, про що свідчать обмеження у забезпеченні харчуванням, житлом, стипендією засуджених у порівнянні з їх однолітками в інших навчально-виховних закладах.

У підрозділі 2.2 *«Характеристика неповнолітніх, засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк»* (стор. 92-135 рукопису дисертації, стор. 9 автореферату) автором ґрунтовно розкрито соціально-демографічну, кримінально-правову, кримінально-виконавчу характеристику осіб, які перебувають у виховних колоніях. У підрозділі наведена типологія засуджених неповнолітніх – це 16-17річні юнаки та дівчата, які, як правило до засудження не навчалися і не працювали, виховувалися у неповних і неблагополучних сім'ях.

На жаль, відсутність сучасних кримінологічних досліджень осіб, які тримаються у виховних колоніях, не проводилося, що не сприяє вирішенню завдань наукового вивчення неповнолітніх засуджених і визначення найбільш ефективних заходів впливу на неповнолітніх у виховних колоніях і забезпечення ефективності застосування цих заходів.

Проведений автором аналіз національного законодавства засвідчує про відсутність правових норм, які б зобов'язували відповідні органи і служби здійснювати комплексне кримінально-правове, психологічне, педагогічне, медичне, соціальне та інше вивчення неповнолітнього засудженого з подальшим застосуванням отриманих даних до визначення строку покарання.

Дисертантом у підрозділі доведено, що неповнолітні засуджені до позбавлення волі, як неповнолітні злочинці мають свої особливості, що

обумовлюються переважно психолого-педагогічними ознаками осіб цієї вікової категорії та їх становищем у суспільстві.

Розділ 3. Сучасний стан та перспективи удосконалення правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх

У підрозділі 3.1. *«Виконання покарання щодо неповнолітніх на сучасному етапі розвитку кримінально-виконавчої системи У країни»* (стор. 139-165 рукопису дисертації, стор. 11 автореферату) автором вірно розкрито особливості кримінально-виконавчої діяльності, що склались у виховних колоніях.

У роботі визначено, що зі зміною кримінально-виконавчого законодавства України, було створено нові передумови для реформування діяльності виховних колоній та підвищення ефективності процесу виправлення та ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі на певний строк: як здобутки останніх років можна визначити: створення психологічної служби, створення відділень соціально-психологічної служби, ширше залучення громадськості до кримінально-виконавчої діяльності, надання можливості неповнолітнім мати відпустку і проводити її за межами колонії.

Доведено, що основними передумовами, що перешкоджають діяльності служб і відділів колоній для досягнення мети виправлення та ресоціалізації вихованців є: невдала організаційна структура виховної колонії, незначна оплата праці співробітників колонії, у порівнянні з фізичними, інтелектуальними та моральними затратами, велика кількість зайвої паперової роботи, виконання обов'язків, що прямо не входять до повноважень особи, яка обіймає певну посаду, відсутність належної, чітко визначеної у законі взаємодії з іншими державними органами і громадськими організаціями щодо досягнення виправлення та ресоціалізації засуджених та закріплення досягнутих позитивних перспектив.

У підрозділі 3.2. *«Зарубіжний досвід виконання позбавлення волі щодо неповнолітніх та його правове регулювання у міжнародних нормативно-правових актах»* (стор. 165-194 рукопису дисертації, стор. 11 автореферату) автором проаналізовано нормативно-правові акти, наукова література, а також практика виконання покарання у виді позбавлення волі стосовно неповнолітніх у зарубіжних країнах.

Проведений дисертантом ґрунтовний аналіз правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення волі, застосування до засуджених засобів виправлення, форми і методи роботи із неповнолітніми, показав, що основними завданнями виконання покарання у виді позбавлення волі неповнолітніх є виправлення, ресоціалізація, перевиховання засуджених, загальна та спеціальна превенція.

У підрозділі 3.3. *«Основні напрямки та перспективи розвитку виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх»* автором проаналізовано ймовірні напрямки подальшого удосконалення пенітенціарної діяльності стосовно неповнолітніх засуджених до позбавлення волі на певний строк.

Позитивною стороною дослідження є власне бачення Стадніка В.В. щодо реформування системи виховних колоній, якому має передувати моделювання цієї діяльності. Також слід підтримати позицію автора дослідження, що саме моделювання здатне передбачити і належним чином розробити всі, навіть не значні, елементи виконання покарання у виді позбавлення волі стосовно неповнолітніх.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану роботу, необхідно вказати на наявність у роботі певних недоліків, недостатньо аргументованих положень та зауважень.

1. Зважаючи на використану емпіричну базу дослідження дисертанту слід було б вказати не тільки на узагальнення результатів анкетування засуджених і персонал виховних колоній, а і офіційні дані Міністерства

юстиції України, Генеральної прокуратури України щодо засуджених неповнолітніх за період 2014-2017рр.

2. Розкриваючи генезис інституту виконання кримінального покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх, а також установ виконання покарань для цієї категорії засуджених на жаль, дисертант не здійснив періодизацію функціонування виховних колоній, що дозволило б йому провести науковий аналіз негативних та позитивних змін в них і, з моделювати у підрозділі 3.3. «Основні напрямки та перспективи розвитку виконання покарань у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх» власну модель такої установи.

3. Позитивно оцінюючи підрозділі 1.2. «Правова природа виховних колоній для неповнолітніх», звертаємо увагу, що в ньому автор не надав власну деменцію виховних колоній, яка до речі, не закріплена не в кримінально-виконавчому кодексі України і, не сформульована вітчизняними вченими у цій сфері. А тому, її визначення могло бути положено і в новизну дослідження.

4. У цілому складає позитивне враження підрозділі 2.1 «Правовий статус неповнолітніх як суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин». В той же час, у дисертації Стадніком В.В. не в повному обсязі розкриті окремі права і обов'язки засуджених неповнолітніх, в тому числі право засуджених на працю, на відпочином тощо. До речі, вони сьогодні є найбільш дискусійними в пенітенціарній науці.

5. Дисертантом у підрозділі 2.2. Характеристика неповнолітніх, засуджених до покарання у виді позбавлення волі на певний строк» доведено, що неповнолітні засуджені до позбавлення волі, як неповнолітні злочинці мають свої особливості, що обумовлюються переважно психолого-педагогічними ознаками осіб цієї вікової категорії та їх становищем у суспільстві. Поряд з тим, ми не поділяємо позицію дисертанта, стосовно того, що всі неповнолітні засуджені раніше були кримінологічно заражені. Більше того, за нашим дослідженням серед засуджених у виховних колоніях міст

Ковель та Прилуки, відбувають кримінальне покарання неповнолітні з повних сімей, та відповідним матеріальним достатком.

6. Дискусійним на нашу думку є вживання автором терміну перевиховання. Про нього, в кримінально-виконавчій науці після прийняття Верховною Радою України у 2003 році нового Кримінально-виконавчого кодексу України згадують іноді не юристи, а педагоги та психологи. Тому Стадніку В.В. бажано під час публічного захисту обґрунтувати свою думку до вживання даного терміну. На жаль, в авторефераті дисертантом не вказано які зарубіжні країни він вивчав і досвід якої країни він пропонує впровадити в систему виховних колоній Міністерства юстиції України.

7. Ми підтримуємо позицію автора у підрозділі 3.2. «Зарубіжний досвід виконання позбавлення волі щодо неповнолітніх та його правове регулювання у міжнародних нормативно-правових актах» про доцільність врахувати при удосконаленні чинного кримінально-виконавчого законодавства та практики такі положення пенітенціарного законодавства, досвід діяльності пенітенціарних закладів для неповнолітніх інших країн та вимоги міжнародних нормативно-правових актів. Поряд з тим, в даному підрозділі дисертантом не занотовано зміни і доповнення до норм Кримінально-виконавчого кодексу України і не надано методичних рекомендацій Міністерству юстиції України з цього приводу, хоча мова про них озвучена у висновках дисертації (стор.) та автореферату (стор.14).

Інші виявлені в дисертації недоліки дискусійного характеру не несуть у собі великої науково-практичної значимості. Викладені у відгуку зауваження і надані рекомендації в цілому не зменшують загальної оцінки рівня проведеного дослідження, а також отриманих Стадніком В.В. результатів і, водночас, не виключається, що вони можуть бути предметом творчої дискусії при оцінюванні наукової праці під час публічного захисту.

Висновок щодо кандидатської дисертації

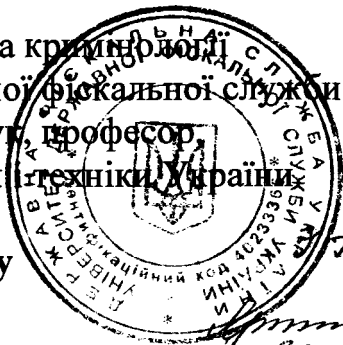
Таким чином, рецензована дисертація є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконана особисто здобувачем, містить висунуті ним

раніше не захищені наукові положення та отримані нові науково обґрунтовані теоретичні результати в галузі кримінально-виконавчого прав, яка у сукупності розв'язують важливу науково-теоретичну та прикладну проблему виконання позбавлення волі щодо неповнолітніх.

Дисертація виконана на належному науковому рівні, повністю відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, передбаченим пунктом 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій й іншим керівним документам міністерства освіти і науки України, а сам автор – Стаднік Володимир Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент

професор кафедри
кримінального права та кримінології
Університету Державної фіскальної служби України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

I. G. Bogatiriov
І.Г. Богатирьов

«30» січня 2018 року

Учений секретар університету

O. A. Yrova
О.А. Ярова

«30» січня 2018 року